

Сатохіна Наталія Іванівна,
кандидат юридичних наук,
асистент кафедри філософії,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: satokhina@mail.ru
ORCID 0000-0003-2480-9405

doi: 10.21564/2414–990x.133.70912
УДК 340.12

ЮРИСПРУДЕНЦІЯ ЯК ФРОНЕТИЧНИЙ ДОСВІД: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Стаття присвячена реактуалізації аристотелівської ідеї фроне́сису (практичної мудрості як здатності до ситуативного судження) у рамках герменевтичної філософії та концепції «фронетичних суспільних наук» Б. Флівберга з метою прояснення природи юриспруденції як правового досвіду. Останній мислиться як інтегральний людський досвід, що охоплює водночас осмислення права (теорію), відтворення права (поезис) і його застосування (праксис).

Ключові слова: юриспруденція; фроне́сис; фронтетична наука; досвід; герменевтична філософія права.

Сатохіна Н. И., кандидат юридических наук, ассистент кафедры философии, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков
e-mail: satokhina@mail.ru ; ORCID 0000-0003-2480-9405

Юриспруденция как фронтетический опыт: постановка проблемы

Статья посвящена реактуализации аристотелевской идеи фроне́зиса (практической мудрости как способности ситуативного суждения) в рамках герменевтической философии и основанного Б. Фливбергом критического направления «фронетические социальные науки» с целью прояснения природы юриспруденции как правового опыта. Последний мыслится как интегральный человеческий опыт, охватывающий одновременно осмысление права (теорию), воспроизведение права (поззис) и его применение (праксис).

Ключевые слова: юриспруденция; фроне́зис; фронтетическая наука; опыт; герменевтическая философия права.

Постановка проблеми й актуальність теми. «*Jus est ars boni et aequi*» («Право є мистецтвом добра і справедливості»), – говорить Ульпіан, відкриваючи простір для численних інтерпретацій. Адже неможливо сказати, що таке юриспруденція (а саме в цьому сенсі, у значенні людського досвіду, вживається тут «*jus*»), не визначивши спершу, що ми розуміємо під «добром» і «спра-

ведливості». Відтак різні тлумачення «*boni*» та «*aequi*» визначають як тип праворозуміння, так і уявлення про природу юриспруденції. Натомість спектр можливих перекладів латинського слова «*ars*» (вміння, мистецтво, наука, ремесло) тривалий час залишався поза увагою юристів, хоча саме тут і приховано найцікавіше: яким чином людина дотична до «добра і справедливості», або як право вкорінене в людському бутті? Отож, йдеться про природу правового досвіду, а отже, і природу юриспруденції, прояснення якої і є **метою** цієї розвідки. Що означає «займатись юриспруденцією» або «бути правознавцем»? Можливо, дійсно, йдеться про мистецький досвід? Адже хіба не говоримо ми про «мистецтво» судді? Чи не є юриспруденція лише технологією, а не наукою у точному значенні цього слова? І чи можлива наука про право взагалі?

Тривалий час рефлексивність юриспруденції (прагнення до осмислення власних підстав) стримувалась рамками природничо-наукової раціональності, орієнтованої на єдиний для всіх сфер знань ідеал науки. Від часів Р. Декарта (Rene Descartes) з його «методом сумніву» суб'єкт пізнання вважався егоїстичним «Я», обтяженим різноманітними «ідолами», інтересами та вподобаннями, що його слід винести за дужки задля досягнення об'єктивності та неупередженості. Як наслідок, абстрактне теоретизоване наукове знання втратило будь-який зв'язок з життям людини та його сенсом. На це, зокрема, вказує Е. Гуссерль (Edmund Husserl), який вбачає у заміщенні світу повсякденного життя світом ідеальних сутностей глибинну причину кризи наук та радикальної кризи європейського існування в цілому [1, с. 101–116]. Відтак для сучасної філософії все більш характерним стає прагнення співвіднести абстрактну теорію із самою людиною у цілісності її проявів. Однак, як слушно зауважує Л. О. Мікешина (Людмила Олександрівна Мікешина), навіть якщо дослідник визнає необхідність звернення до «живої» людини, він часто не здатен включити в систему своїх міркувань опис конкретних властивостей, відносин, вчинків і подій, що пов'язано з недостатньо розвинутим понятійним апаратом. При цьому необхідні поняття не відсутні взагалі, однак їх використання «заборонено» критеріями науковості [2, с. 10]. У цьому сенсі, поряд з такими феноменами, як очевидність, інтерпретація, розуміння, темпоральність, форми життя, життєвий світ, повсякденність, які поступово прокладають собі шлях у філософії, в тому числі неklasичній філософії права [3], достатньо перспективним видається розширення філософсько-правового тезаурусу за рахунок концепту досвіду.

Аналіз джерел. В основу осмислення юриспруденції як форми досвіду нами покладено ідею фронтесису, що розкривається у «Нікомаховій етиці» Аристотеля (Aristotle), та її сучасні інтерпретації в рамках течії «фронетичні суспільні науки» (Т. Ландман (Todd Landman), В. П. Сіммонс (William Paul Simmons), Б. Флівберг (Bent Flyvbjerg), С. Шрам (Sanford Schram) та ін.) та герменевтичної філософії права (Г.-Г. Гадамер (Hans-Georg Gadamer), М. Гайдеггер (Martin Heidegger), Ф.-Дж. Мутс III (Francis J. Mootz III), П. Рікьор (Paul Ricoeur), Й. Тонтті (Jarko Tontti) та ін.). У вітчизняному ж

філософсько-правовому дискурсі поняття фронтесису практично не фігурує, що й стимулювало автора до написання цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Термін «фронтесис» походить від гр. *φρόνησις* і українською перекладається як розсудливість, проникливість, мудрість, практична мудрість, розум, практичний розум [4, с. 527]. Як інтелектуальна чеснота, фронтесис у Аристотеля є однією з чотирьох головних чеснот, поряд з мужністю, справедливістю та стриманістю – чеснотами моральними. Причому неможливо бути ані морально доброчесним без розсудливості, ані розсудливим без моральної доброчесності. Однак, будучи чеснотою, це також і різновид знання. Так, у книзі VI «Нікомахової етики» Аристотель виділяє три типи знання, що відповідають трьом формам людського досвіду: 1) наукове знання (епістеме) виражається в теорії та стосується речей вічних і незмінних, наприклад, законів природи; 2) знання у сфері творчості (техне) застосовується в мистецтві (поезисі) і являє собою вміння створювати щось нове, або певну технологію; 3) практичне знання (фронтесис) як морально-практична мудрість стосовно правильних дій у конкретній ситуації виражається у праксисі; таке знання не можна здобути теоретично, воно набувається з досвідом. На відміну від епістеме (знання «чому»), техне і фронтесис стосуються речей конкретних і мінливих, при цьому техне (знання «як») – це сфера виробництва, тоді як фронтесис – сфера дії [5, с. 173–218].

До якого ж з цих типів знання належить знання про право? Так, наприклад, Г. Кельзен (Hans Kelsen), слідом за І. Кантом (Immanuel Kant) розуміючи науку як систематизоване знання, розглядає правознавство як теорію позитивного права, або науку про позитивне право [6, с. 11]. Натомість П. Амселек (Paul Amselek) наполягає на тому, що у точному сенсі слова наука про право неможлива, а правознавці займаються насправді переважно технологією як теорією юридичної техніки [7]. У свою чергу Б. Флівберг констатує крах усіх суспільних наук і стверджує, що їх реабілітація сьогодні можлива лише як наук фронтетичних (спрямованих на контекстуальне дискурсивне обговорення цінностей і норм), які він протиставляє наукам епістемологічним (побудованим за аналогією з природничими науками).

Заснований Б. Флівбергом критичний напрямок досліджень відомий як «фронтетичні суспільні науки» (phronetic social sciences). У книзі «Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How it Can Succeed Again» автор переосмислює поділ наук на природничі та суспільні в контексті аристотелівських розрізень: якщо природничі науки являють собою теорію, тобто знання типу епістеме, пов'язане з речами незмінними, а тому їм властиве прагнення до об'єктивності, неупередженості та універсальності, то науки суспільні неможливі поза контекстом і мають практикувати те, що Аристотель називає фронтесисом, – судження в конкретній ситуації з позиції її учасника [8, с. 2]. При цьому, наголошує дослідник, у той час як епістеме знаходимо у сучасних словах «епістемологія» та «епістемологічний», а техне – у «технологія» та «технічний», показовим щодо масштабів «колонізації» суспільних

наук природничим і технічним є те, що ми сьогодні навіть не маємо слова для позначення чесноти, яку Аристотель вбачав не тільки необхідною основою для політичних і соціальних досліджень, але й найважливішою з інтелектуальних чеснот [8, с. 4]. На думку Б. Флівберга, оскільки в силу «араціональності» людської поведінки [8, с. 22], теорія в суспільних науках неможлива, то їх завданням має стати не пошук універсальних законів, а критичне осмислення цінностей, норм і структур влади. Суспільне дослідження має ставити питання про добре життя, тобто про те, що ми повинні робити. Воно є сферою не теоретичного, а практичного розуму, що передбачає залежний від контексту погляд, який ґрунтується на здатності до судження і передбачає діалог дослідника зі своїм об'єктом, а тому ставить під сумнів традиційні уявлення про неупередженість, об'єктивність та істину [8, с. 25–37].

Так, В. П. Сіммонс розглядає як приклад значущості практики для суспільних фронетичних наук запровадження в Державному університеті Аризони інноваційної магістерської програми «Соціальна справедливість і права людини», яка передбачала, в тому числі, роботу з маргіналізованими групами людей, позаяк, наголошує автор, суспільні науки, тією мірою, якою вони дотичні до соціальної справедливості, повинні брати участь у політичному житті, особливо у деконструкції домінуючих ідеологій, які слугують для маргіналізації та пригнічення людей [9, с. 147].

Прагнення поновити зв'язок між теорією і практикою властиве також герменевтичній філософії, центральною проблемою якої є феномен розуміння як фронетичного досвіду. Так, М. Гайдеггер визначає філософію як «герменевтику фактичності», суть якої полягає в тому, що вже у факті існування повинно міститись розуміння, і що існування як таке є інтерпретуючим, прояснюючим себе [10, с. 15–16, 142–148, 226–230], намагаючись, таким чином, віднайти єдину основу людського досвіду. Надалі Г.-Г. Гадамер висловлює занепокоєння тим, що сучасна технологічна свідомість деформує соціальне життя, тому що вбачає у теорії не більш ніж прикладне дослідження, а у практиці – не більш ніж застосування ефективних технологій. Натомість, на його думку, подальше існування суспільства можливе лише за умови поновлення того балансу між теорією і практикою, втіленням якого є фронетичний досвід [11, с. 68], що й став основним предметом осмислення у головній праці філософа «Істина і метод». П. Рікьор визначає фронесис як розсуд, розпізнавання в ситуації невизначеності, орієнтоване на належну дію [12, с. 87] і відводить йому достатньо широку сферу: від медичного судження у складних ситуаціях, переважно на початку і в кінці життя, до історичного судження, коли необхідно оцінити порівняльну вагу дій індивідів і колективних сил, та політичного судження, коли політик опиняється перед необхідністю визначити порядок пріоритетів між гетерогенними цінностями, склавши які ми отримали б програму гарного уряду. Однак, на думку філософа, висловлювання права за конкретних обставин судового процесу являє собою парадигматичний приклад фронетичного судження, що, як і філософствування, неможливе поза вільним мисленням, як неможлива медицина без здатності лікаря вийти за межі стандартизованих

рекомендацій і прийняти рішення у ситуації невизначеності [13, с. 249–259]. У подібному сенсі Х. Арендт (Hannah Arendt) пише про здатність до судження, яка «дозволяє нам судити раціонально, не піддаючись емоціям або егоїстичним інтересам, і при цьому функціонує спонтанно, тобто не спираючись на правила і стандарти, під які можна підвести особливі випадки, але, навпаки, створюючи свої власні принципи завдяки самій роботі судження» [14, с. 58]. На значення контексту для правового судження вказує ще Аристотель, коли зазначає, що «будь-який закон складений для загального випадку, однак про деякі речі неможливо сказати правильно в загальному вигляді» [5, с. 168]. У більш радикальний спосіб цю ідею розкриває Й. Тонтті, коли стверджує, що правова традиція ніколи не надає нам правильних відповідей, а лише спектр можливих рішень, вибір між якими з необхідністю передбачає моральне та політичне судження, обумовлене традицією. Як відзначає мислитель, ця критична модель покликана передусім сприяти постійній самокритиці правозастосувача, щоб прийняті ним рішення могли претендувати на справедливість. У цьому сенсі вимога щодо неупередженості судді означає не що інше, як вимогу постійного виявлення і перегляду власних упереджень з точки зору їх прийнятності в контексті конкретної справи. Натомість наївне заперечення власної ангажованості й призводить врешті-решт до ситуації, в якій «правосуддя залежить від того, що суддя з'їв на сніданок». Інакше кажучи, як метафорично пише Й. Тонтті, тільки Феміда, яка, знявши пов'язку з очей, намагається усвідомити власні упередження, і яка розуміє, що насправді ваги ніколи не можуть бути врівноважені, може використовувати свій меч таким чином, щоб це могло вважатись виправданим [15, с. 186].

Таким чином, знання правозастосовника про право не є предметним знанням, а цілком визначається застосуванням. На відміну від теоретичного знання про факти, фронтетичне є знанням про належне. На відміну від технічної навички, фронтетичним не можна оволодіти досконало і в такий спосіб виключити необхідність самостійного міркування. Навпаки, вдосконалення фронтетичного є вдосконаленням здатності ситуативного судження. Однак яку роль при цьому відіграє теорія і знання вченого-правознавця? У пошуку відповіді на це питання Ф.-Дж. Мутс III порівнює фронтетичний досвід правознавця з досвідом психотерапевта, діяльність якого в рамках постмодерністського підходу до психотерапії є «теоретично обізнаною практикою»: він засвоює теоретичні настанови для того, щоб допомогти клієнту, але не намагається уникнути власної участі у діалозі з останнім, займаючи позицію «незнання» і таким чином відмовляючись від спроби керувати клієнтом з позиції теоретичної переваги. Отже, маємо теорію, яка взаємодіє з практикою з позиції її учасника. Використовуючи цей приклад як модель для критичної правової теорії, філософ намагається показати, що право являє собою не поняття, яке слід прояснити, а нарративно структурований процес, у якому учасники юридичної практики висловлюють свої страхи та занепокоєння, як і клієнти психоаналітика. Метою ж теорії є не створення ідеального правового тексту задля подальшого перенесення його на практику, а активна участь у безпе-

первному процесі створення і трансформації правових смислів [16, с. 149]. Таким чином, теорія розглядається як складова динамічних практик здійснення права, форма участі в них, але водночас і осмислення цих практик.

Разом з тим осмислення права водночас охоплює не лише його застосування, але й відтворення: незалежно від того, осмислюється право в світлі реальної судової справи суддею чи в контексті гіпотетичної, змодельованої ситуації законодавцем, вченими або студентами, у будь-якому разі відбувається продуктивне відтворення смислу правової традиції, яка у своєму оновленому вигляді стає основою для подальших інтерпретацій. У цьому сенсі діяльність ученого або судді не зводиться до вирішення головоломок. Вони не просто рахувальні машинки, що прикладають заздалегідь задані еталони до об'єктів спостереження, а розділяють відповідальність із законодавцем. Так правовий досвід виявляється водночас і теорією (здобуття знання про право), і практикою (застосування права), і мистецтвом (відтворення права), тобто такою інтегральною формою досвіду, що її слідом за Аристотелем можемо назвати фронесисом.

Зв'язок між юриспруденцією і фронесисом відображено вже на рівні мови, що особливо рельєфно виявляється у порівнянні з найбільш уживаними синонімами. Так, у російській і українській мовах як синоніми часто використовуються «юриспруденція», «правознавство», «юридична наука», «теорія права». В англійських країнах під «jurisprudence» розуміють наукову і навчальну дисципліну, предметом якої є загальні принципи права, і яка охоплює теорію, філософію і соціологію права. Однак на відміну від усіх інших термінів у цьому переліку, які етимологічно відсилають до теоретичного досвіду, слово «юриспруденція» означає досвід фронетичний, що охоплює водночас осмислення права і його застосування. Тому його використовують для позначення не тільки юридичної науки, а й практики, а також правового навчання і окремих підходів до права (теорій права, концепцій права) («феміністська юриспруденція», «аналітична юриспруденція» тощо). Подібне розуміння юриспруденції знаходимо у І. Канта, який зазначає, що «вчення про право може стати також юриспруденцією, однак без об'єднання його з юриспруденцією воно залишається усього лише правознавством» [17, с. 284]. Слово «юриспруденція» походить від лат. *jus*, що означає «право», і *prudentia*, що означає знання і вміння, розсудливість, практичну мудрість. Саме як *prudentia* Цицерон (Сіцеґо) перекладає грецьке *φρόνησις*. Виходячи з етимології, яка, у свою чергу, зумовила смислові нюанси і традицію застосування термінів зазначеного вище синонімічного ряду, «юриспруденцію» можна визначити як фронетичний досвід.

Висновки. Таким чином, реактуалізація ідей Аристотеля в рамках герменевтичної філософії права та критичного напрямку «фронетичних суспільних наук» дозволяє визначити юриспруденцію як фронесис – інтегральний людський досвід, що охоплює водночас осмислення права (теорію), відтворення права (мистецтво) та його застосування (практику) і не може бути зведений ані до науки, ані до технології.

Список літератури:

1. Гуссерль Э. Кризис европейского человечества и философия / Э. Гуссерль // Вопросы философии. – 1986. – № 3. – С. 101–116.
2. Микешина Л. А. Философия познания. Проблемы эпистемологии гуманитарного знания / Л. А. Микешина. – Москва : «Канон+», РООИ «Реабилитация», 2009. – 560 с.
3. Неклассическая философия права: вопросы и ответы : кол. монография / С. И. Максимов, Ю. Е. Пермяков, А. В. Поляков и др. ; под ред. А. В. Стовбы. – Харьков : Б-ка междунар. журн. «Проблемы философии права», 2013. – 272 с.
4. Лабарр'єр Ж.-Л. Фронесис / Ж.-Л. Лабарр'єр ; пер. з фр. В. Артюх ; ред. А. Баумейстер і Д. Морозова // Європейський словник філософій: Лексикон неперекладностей. – Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2009. – Т. 1. – С. 527–533.
5. Аристотель. Никомахова етика / Аристотель ; пер. с древнегреч. под. ред. А. И. Доватур и Ф. Х. Кессиди. – Сочинения : в 4 т. – Москва : Мысль, 1976–1984. – Т. 4, 1983. – С. 53–293.
6. Кельзен Г. Чисте Правознавство / Г. Кельзен ; пер. з нім. О. Мокровольський. – Київ : Юніверс, 2004. – 496 с.
7. Амселек, П. Научный статус правовых исследований / П. Амселек ; пер. с фр. В. А. Токарев // Энциклопедия правоведения или интегральная юриспруденция? Проблемы изучения и преподавания. – Москва : Норма, 2013. – С. 208–220.
8. Flyvbjerg, B. Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again / B. Flyvbjerg. – Cambridge University Press, 2001. – 212 p.
9. Real Social Science: Applied Phronesis / B. Flyvbjerg, T. Landman and S. Schram (eds.) – Cambridge University Press, 2012. – 322 p.
10. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер ; пер. с нем. В. В. Библихин. – Санкт-Петербург : Наука, 2006. – 452 с.
11. Gadamer H.-G. Praise of Theory: Speeches and Essays / H.-G. Gadamer. – New Haven, CT : Yale University Press, 1998. – 185 p.
12. Рикёр П. Путь признания. Три очерка / П. Рикёр ; пер. с фр. И. И. Блауберг и И. С. Вдовина. – Москва : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2010. – 268 с.
13. Рикёр П. Справедливое / П. Рикёр ; пер. с фр. Б. Скуратов, П. Хицкий. – Москва : Гнозис, Логос, 2005. – 304 с.
14. Арндт Х. Ответственность и суждение / Х. Арндт ; пер. с англ. Д. Аронсон, С. Бардина, Р. Гуляев. – Москва : Изд. Института Гайдара, 2013. – 352 с.
15. Tontti J. Right and Prejudice: Prolegomena to a Hermeneutical Philosophy of Law / J. Tontti. – Burlington : Ashgate, 2004. – 204 p.
16. Mootz F.-J. III. Law, Hermeneutics and Rhetoric / F.-G. III Mootz. – Burlington : Ashgate, 2010. – 470 p.
17. Кант И. Метафизика нравов / И. Кант ; пер. с нем. Б. А. Фохта ; ред. В. Ф. Асмус, А. В. Гулыга, Т. И. Ойзерман // Основы метафизики нравственности. Критика практического разума. Метафизика нравов. – Санкт-Петербург : Наука, 2007. – С. 259–505.

References:

1. Gusserl, E. (1986). Krizis evropejskogo chelovechestva i filosofija [The crisis of European humanity and philosophy]. *Voprosy filosofii – Issues of philosophy*, 3, 101–116 [in Russian].
2. Mikeshina, L.A. (2009). *Filosofija poznaniya. Problemy jepistemologii gumanitarnogo znaniya* [Philosophy of knowledge. Problems of epistemology of the humanities]. Moscow: «Kanon+», ROOI «Reabilitacija» [in Russian].
3. Maksimov, S.I., Permyakov, Y.E., Polyakov, A.V., Stovba, A.V., Chestnov, I.I., & Chetvernin, V.A. (2013). *Neklassicheskaja filosofija prava: voprosy i otvety* [Nonclassical philosophy of law: questions and answers]. Kharkov: Library of international journal «Problems of Philosophy of Law» [in Russian].

4. Labarriere, Zh.-L. (2009). Fronesis. *European Dictionary of Philosophies. Lexicon of Untranslatable*. Kyiv: DUH I LITERA [in Ukrainian].
5. Aristotle (1983). *Nicomachean ethics. General Works*. Moscow: Think [in Russian].
6. Kelsen, G. (2004). *Chiste Pravoznavstvo [Pure Theory of Law]*. Kyiv: Junivers [in Ukrainian].
7. Amselek, P. (2013). Scientific status of legal research. *Encyclopedia of Law and the Integral Jurisprudence*. Moscow: Norm [in Russian].
8. Flyvbjerg, B. (2001) *Making Social Science Matter: Why Social Inquiry Fails and How It Can Succeed Again*. Cambridge University Press.
9. Flyvbjerg, B., Landman, T., & Schram, S. (2012). *Real Social Science: Applied Phronesis*. Cambridge University Press.
10. Heidegger, M. (2006). *Bytie i vremja [Being and time]*. St.Petersburg: Science [In Russian].
11. Gadamer, H.-G. (1998) *Praise of Theory: Speeches and Essays*. New Haven, CT: Yale University Press.
12. Ricoeur, P. (2010). *Put' priznaniya. Tri ocherka [The way of recognition. Three essay]*. Moscow: Russian political encyclopedia [in Russian].
13. Ricoeur, P. (2010). *Spravedlivoje [Fair]*. Moscow: Gnozis, Logos [in Russian].
14. Arendt, H. (2013). *Otvetstvennost' i suzhenie [Responsibility and Judgment]*. Moscow: Gajdar Institute Publishing [in Russian].
15. Tontti, J. (2004). *Right and Rrejudice: Rrolegomena to a Hermeneutical Philosophy of Law*. Burlington: Ashgate.
16. Mootz, F.-J. III. (2010). *Law, Hermeneutics and Rhetoric*. Burlington Ashgate.
17. Kant, I. (2007). *Metafizika nraov [The Mataphysics of Morals]*. St.Petersburg: Science [in Russian].

Satokhina N. I., Candidate of Legal Sciences, Assistant of Department of Philosophy, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail : satokhina@mail.ru ; ORCID 0000-0003-2480-9405

Jurisprudence as phronetic experience: formulation of the problem

The article is devoted to reactualization of Aristotelian idea of phronesis (practical wisdom as the capacity of situational judgment) in the framework of hermeneutical philosophy (M. Heidegger, G.-G. Gadamer, P. Ricoeur, F.-J. Mootz III, J. Tontti) and critical direction «phronetic social sciences» (B. Flyvbjerg) in order to clarify the nature of jurisprudence. Instead of the usual concepts of «theory», «science», «knowledge», – the author proposes to use the concept of experience, in particular legal experience to describe the jurisprudence. Last is thought of as an holistic human experience, which covers both interpretation of law (theory), reproduction of law (poezis) and its application (praxis) and can not be reduced neither to science nor to technology.

Keywords: jurisprudence; phronesis; phronetic science; experience; hermeneutical philosophy of law.

Надійшла до редколегії 02.06. 2016 р.